

„Utólag megírni már nem lehet”

Befejezetlen beszélgetés Kálnoky Lászlóval

Kálnoky Lászlóval halála előtt néhány héttel a lakásán beszélgettem. A beszélgetés egy rádióműsorban hangzott volna el, de a költő otthonában készült felvétellel technikailag nem sikerült, ezért a rádió stúdiójában készülünk megismételni. Kálnoky halála miatt az újabb felvételre már sajnos nem kerülhetett sor. A birtokomban levő közel negyvenperces hangfelvétel alapján készült az alábbi kivonat. Ez Kálnoky László utolsó megnyilatkozásainak egyike. Így olyan, az élőbeszédben előforduló fogalmazási pontatlanságok is belekerültek a szövegbe, amelyeket írásbeli közlés esetén a költő bizonyára javított volna.

Az áthasonított tudás

Legutolsó verseskötetében, az Egy mítosz születésében, a Téli napló című ciklusban kérdezi: megírhatjuk-e, amit nem írtunk meg a kellő időben? Hogyan ítéli meg, amit a költő egyszer elmulasztott megírni, megírodhatik-e még egyszer?

— Ritkán és szerencsés esetben igen. Néha még olyan verssört vagy ötletet is felhasználhatunk, amire évekkkel előbb gondoltunk utólag. Am gyakoribb esetben, ha valami megakadályozta a vers befejezésében, akár külső körülmény, akár egyéb, másnapra esetleg éppen annak a varázsa vész el, aminek a kedvéért megírtuk volna. Nagyon köznapian kifejezve magunkat: emlékszünk arra a sorra, vagy mondatra, de nem tudjuk, hogy mit „ettünk rajta”.

Volt időszak költői pályája során, amikor nem íródtak meg versek, helyettük inkább a műfordítói tevékenység szelészett ki.

— 1954-től 1957-ig lektor voltam egy kiadóban, és azért hagytam ott az állásomat, mert beláttam, hogy mindaz, amit írni tudok, szerkesztői és lektori jelentésekbe ömlik, és elvesz egy kiadó irattárában. Ekkor elhatároztam, hogy vállalom a bizonytalanságot, és 57 május végén fölmondtam. Akkor évekig fordításból éltem. Ez a hosszú fordítási időszak egész biztos, hogy kétéhárom verseskötetemet elnyelte, ami nem íródott meg, és igazolja az előbb mondottakat, hogy utólag megírni már nem lehet. Viszont valamit köszönhetek a műfordításnak. A rengeteg fordítás révén sokkal változatosabb költővé váltam. Számos hatást fogadtam be, amiket hasznosítani tudtam. Ezt egy kritikusom így fogalmazta meg: „a fordítási munka révén áthasonított óriási költői tudás”. Ez a tudás részben technikai, részben szerkesztési tudás. Például: emlékszem, hogy amikor még keveset fordítottam, a szabadverset nem tudtam rövid pórázra fogni, terjedőssé váltam és főként ezért nem írtam szabadverset. Nyugati költők fordításaiból tanultam meg, hogyan kell szabadverset írni; hogy ezt a többarcúságot éretnemnek tekintik-e vagy ellen-

A kötött formában írott verstől hogyan jutott el a majdnem prózai versig? Költői kíváncsiságról, a közérthetőség iránti vágyról vagy valami egyébéről van itt szó?

— Amint mondtam, tulajdonképpen a fordítás tanított meg arra, hogyan lehet szabadverset írni szószaporítás nélkül, de ez csak a komoly tárgyú szabadverseimben látható, mert az ironikus, humoros elbeszélő költeményeimben szándékosan bőbeszédű vagyok, ez egyik eszköze a komikumnak. Tehát kétféle módon írtam szabadverset. Egyrészt tárgyukra nézve komolyakat vagy komorakat, másrészt megpróbáltam megvalósítani azt az ironikus és önironikus elbeszélő költészetet, amely költészetünkben majdnem teljesen kihalt. Ebben az első nagyobb szabású kísérlet az Egy magánzó emlékirataiból volt, a másik pedig a Homálynoki Szanizslórol szóló két ciklus.

Alaksejtelem

Hogyan látja, a kötetlen versek miért olvasottabbak, ha egyáltalán igaz ez az állítás?

— A kötött formánál természetesen, hogy a rím bizonyos mértékig a legjobb költőknél is viszsza lehet a mondanivalóra. Bizonyos dolgok megírhatatlanná válnak kötött formában. Például: hexameterben egyetlen magyar szó sem használható, ahol három rövid szótag követi egymást, hexameterben ezt a szót, hogy fekete nem lehet leírni, legfeljebb döcögős hexametroid versben. Vörösmarty is, szegény, kinjában leírta a fekete helyett, hogy fekete, hogy kijöjjön a ritmus, és tucatszám lehetne még idézni. Már ez is mutatja, hogy a kötött formában van valami visszás, a nyelv szókészletének egy részét szinte kirekesztik bizonyos formák. Rosszabb költők esetében tapasztalható, hogy szinte látszik a versen, ahogy a költő előre kiírja, a rímeket, és összeköti azokkal a gondolatokkal, amiket ezek a rímek sugallnak. Így a versben a rímek gondolatai olvashatók, nem a költő gondolatai. De ez, mint mondtam, csak gyenge költőknél van így. A jó költők átküzdik magukat ezeken a nehézségeken. A szabadversnél korlátok nélkül kimonthatjuk, amit akarunk, persze, a szabadversnek is van egy belső ritmusa, amit annak idején valamelyik kiváló költőnk vagy kritikusunk „alaksejtelem”-nek nevezett. Igaz, mondjuk, hogy akármilyen verselést, anapestusokat, daktilusokat akár egy tőzsei beszámolóban vagy vezércikkben is lehet találni, de ez mégsem teszi őket versszerűvé. Itt tehát ezek az „alaksejtelem” sokkal nagyobb számban vannak, bizonyos szabály és következetesség szerint. Szerintem a versek van egy indulatmenete, amit a strukturalisták valaha talán grafikonnal is tudnak ábrázolni, és ez a szabadversre sokkal jellemzőbb, mint a kötött formájú versre.

vinszkijt szeretem még, de akik náluk jóval későbbiek, nem azt mondom, hogy egyiket sem tudom élvezni, de olyan mértékig, min a nagy klasszikusokat, már nem élvezem. A zenében előbb kezdtek új eszközöket keresni, és a közönség még annyira sem érti őket, mint a versolvasók a verseket. Azt mondják a szakemberek, hogy sokat kell hallgatni modern zenét, és akkor megszokja a fülünk. A verssel is ez a helyzet, vannak, akik egyáltalán nem érzik versnek a szabadverset, de itt is fokozatok vannak. Például: amikor először olvastam Kavafisz verseit magyar fordításban (eredetileg nem ismerem őket), nagyon prózának és nagyon diszónásnak éreztem. Később, amikor már én is írtam szabadverset és azt tapogattam, hogy hol van a határ, amitől egy szöveg egyáltalán vers lesz és nem próza (és még azt sem állítom, hogy nem tévedtem át olykor-olykor a prózába, ami hiba), kísérletek közben újra elővettem a Kavafisz-kötetet és döbbenet tapasztaltam, hogy az én szövegemhez képest már egy fennkölt és magasztos szárnyaló verset olvasok. Még valamit a formákhoz! Tulajdonképpen jól verselni ajánlatos volna minden költőnek megtanulni, mert egy költő, aki nem ura a technikának, a szakmabeli tudásnak, az olyan, mint egy festő, aki nem tud rajzolni. Az, hogy a fiatalok szabadverset írnak, teret ad sajnos a dilettantizmusnak is, nagyon sokan költővé avatódznak, akik a rímelniük kellene, vagy ha megpróbálják néha, akkor botorkálnak, ha kötött szótagszámmal akarnak írni, akkor elhibázzák és dadognak. Az a sajnálatos, hogy vannak ugyan tehetséges fiatal költők is, mint például Rakovszky Zsuzsa, Ferenc Győző, Csengerly Kristóf, Várady Szabolcs, de ezek kevesebb tereket kapnak, amiért a rengeteg dilettáns és féldilettáns is állandóan teret kap a folyóiratokban és napilapokban. Egy kiszorítási játékok folyik, amiről egyszer verset írtam. Az És szerkesztőségében kiszűgezték a falra, és akinek a versét visszaadják, annak azt szokták mondani, hogy olvassa el a versemet. Legalábbis egy évvel ezelőtt saját szememmel is láttam a versemhez szobája falán.

Kritikai furcsaságok

Miket lát irodalmi életünk nehézségeinek, problémáinak?

— Én azt állapítottam meg, hogy a legjobb költőkről írnak neves kritikusok teljes elismeréssel. Pályájuk elején álló kezdő és még nem kiforrott vagy éppen gyenge költőkről is ugyanilyen elismerő kritikák jelennek meg, csak meglehetősen ismeretlen nevek állanak alattuk. Föltehetőleg ezek vagy a baráti körből kerülnek ki vagy a jó ismerősökből

emnek tekintik-e vagy ellenkezőleg, vannak, akiknek nem tetszik, nos, itt azt hiszem, hogy az olvasók, sőt, a kritikusok véleménye is megoszlik.

Most jelent meg a Mázsákat görgetve című fordításkötet és az Egy mítosz születése című önálló verseskötet. A fordításkötet korábbi évek termése, vagy napjainkban is intenzíven fordít? Mire készül a jövőben?

— Nem, tíz éve szinte egyáltalán nem fordítok, egy kivétellel, ha idegen nyelvre fordít külföldi költő, akkor udvariasságból viszontfordítom. Kész van az új verseskötetem anyaga is, most gépelem, sajnos, keveset tudok gépelni, egy nap legfeljebb két verset.

A BAV ékszerboltjaiban különleges

arany- és ezüst-ékszerek

gazdag választékával várjuk kedves vásárlóinkat:

„Rubin”

V. Párizsi u. 2.

„Karát”

VI. Népköztársaság útja 43.

„Korall”

VII. Thököly u. 14.

**Bizományi Áruház
Vállalat**

formájú versre.

Valahol megérzi ezt az olvasó is, ezért közérthetőbbek ezek a versek?

— A kitűnő olvasó feltétlenül megérzi, vannak olyan olvasók is, akik szinte olyan füllel hallgatják a verset, mint a szakmabeliek. A rimmel más a helyzet, vannak nyelvek, amelyek agyonhasználták, elkoptatták a rím-készletüket, mint például a francia, ahol tulajdonképpen csak a szabadrím a rím. A magyarban azonban az asszonáncok bősége kimeríthetetlen, rengeteg olyan rímlehetőség van, amit soha költő le nem írt. Nekünk lehetne és lehet is kötött formában írni, de a világköltészet más irányba ment, és ha mi nem akarunk soha föl nem tárható tartomány maradni a rajtunk kívül eső országok számára, akkor nekünk is ezt az utat kell követni. Valahogy ez a korszellemben is benne van. Bizonyos tartalmakat nem lehet elmondani, csak szabadversben.

Önt mi készítette legújabb időkből írott, megváltozott formszerkezetű verseinek létrehozására?

— Az, hogy sok kötött formájú verset írtam és még többet fordítottam. Valahogy lelki szükségletté vált számomra a disszonancia, de ez óvatosan és folyamatosan következett be, először csak anynyiban, hogy elhagytam a rimeket, soraim jambikus sorok maradtak, de változó hosszúságúak lettek. Később megtörttem a szabályos jambust, egy-egy sort kifuttattam hosszabban és már nem is egészen jambikusok lettek; vagy trocheikus sorokat vegyítettem jambikussal. Végeredményben a költészetben egy olyan folyamat tanúi vagyunk, ami a zenében kezdődött és messzebbre jutott. A klasszikus zeneszerzők a tiszta harmóniák világát anynyira kimerítették, hogy a nem szakmai közönség jelentős része tartja elviselhetetlenül disszonánsnak a modern zenét. Én is bevallom, hogy Bartókot, Sztra-

nek ki, vagy a jó ismerősökből, úgy, hogy azt: egy költő milyen rangú, a kritikák szövegéből lehetetlen kideríteni, inkább a kritikus nevéből lehet megítélni, mert a legtekintélyesebb kritikusok a gyenge kötetről vagy a kezdőkről általában nem írnak. Persze, vannak kivételek, mint az előbb említett tehetséges fiatalok, akikről természetesen írnak kritikát. Furcsa és visszás állapot az is, miután kis ország vagyunk és Budapesten összpontosul az irodalom legnagyobb része, hogy majdnem minden kritikus és költő személyesen ismeri egymást, vagy számíthat arra, hogy rövidesen megismerkednek, és ez arra bír egy kritikust, hogy legyen elnézőbb. Kiméletesen írja meg még azt is, ami nem éppen elismerő. Az elítélő kritika még a legrosszabb műveknél is egészen ritka.

Auth Magdolna